۱۳۲۶ سنه ۱۲ رجب — یکشنبه — ۱۹۰۸ سنه ۲۷ اییول №39

الاصلاح

تأسیس سنه ۷ ۱۳۲۵

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ"

قزانده نسخه‌سی ۷ تین — علمی ادبی هفته‌لك غزیته — چیت شهرلرده ۹ تین

اخطار:
یبارلگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه اختیارلیدر. باصلمغان مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیته‌نڭ بهاسی
سنه‌لك ۳ صوم آلتی آیلق ۱ صوم ۵۰ تین ۳ آیلق ۱ صوم شاکردلر ایچون ۳ آی‌غه ۷۵ تین قزان شاکردلرینه آیلاب ۲۵ تین.

آدرس:
Казань, Редакція газ.
„ЭЛЬИСЛАХЪ"

فهرست:

تعلیم و تربیه‌گه دائر
معیشت—طورمش حقنده
اصلاح مسئله‌سی
خلق بایلغی هلاکتده!!...
دنیاده نیندی کشیلر یوق دیسز!
ادبیات «شعر»
شرق، غرب عالمی
ترکیه‌گه دائر
بدلچیلر قهرمانی مراد
متفرقه آورولر عالمی
کهکنه فیلیه‌تون

دقت ایتوکز!

مکارجه‌ده، غزیته‌مزگه کریموف حسینوف شرکتینڭ؛ دۋوخسۋیتی گاستینسه‌سی آستنده‌غی کتاب مغازینلرنده آبونه قبول ایتوله‌در. هم بره‌ملب صاتیله‌در.

یولدوز، چوکیچ، وقت، شورا جریده‌لرینه‌ده آبونه قبول ایتلوب بره‌مله‌ب صاتیله‌لر.

غزیته‌مزگه برادران کریموفلر مغازینده‌ده آبونه قبول ایتیلوب، بره‌مله‌ب صاتله‌در.

ایکی قاتلی ریاکسیه.

روسیه‌ده ریاکسیه‌نڭ قوتلنوی، بیگراکده معارف وزیرلرینڭ اوزگاروی سببلی اوقو، اوقتویوللرنی مکتبلرنڭ داخلی وخارجی نظاملری ئلله نیقدر

تحدیدلرگه اوغرادقندن اوقو اشلری طاغنق چیتونله‌شدرلدی. مکتلرچه، اورطه مکتب تمام ایتکان، قزلر عالی مکتب تحصیلندن محروم ایتولدکلری کبی، تورلی « استاتیه » لر بلەن بیك كوب یاشلرنكڭ یوللرینه طورموز صالندی.

معارف اشینڭ بو یولنی توتوی برگه‌ده یاخشیغنه تأثیر ایتدی.

مثلا:—تاتار معلملرینڭ احوالی وشهادة نامه‌لری تیکشرلو حقنڭغی سیرکوله‌رلـر بلەن خلقنی علم معارفقه—یاڭا تورمشقه اومتراوچی آز، ماز معلم‌لربزنیده اوڭغایسز حالگه قویوب آلاردن معلملك اشلرن تاشلاتورغه سببلر چغارلوی، موڭا قدر تاتارلر آراسنده معارف اشلرنده‌گی ذاتلرنڭ اورونلرندن چغارلولری تأثیر بولمیڭ نیدر؟ (بوحرکتلر، تاتارلر حقنڭ ایکنچی سیاست توتولا باشلاغانلغنی آچق کورسه‌ته‌در).

بونڭ اوستینه‌ده: اوزبزنڭ تاتار ریاکسیه‌سینڭ قوّتله‌نووی—خلق آراسنڭ یخشیغنه خدمتلری امید ایتولگان محمدیه، حسینیه کبك مادی جهتلری تأمین ایتولگان مدرسه‌لربزنڭ سؤیتسکی کشیلر قولینه کره باروب، یلدن یل ترقیلری اورنیـه، آلار باشینه ثلله نیندی بدلچی مجاورلر، قورصاق قلی نادان فاناتیکلرنڭ قونارغه تورولری، علم معارف طرفداری معلملرنی کرتماسکه اجتهاد ایتلولری قوشلسه، تاتارلرنڭ ترقیسی آلغه برقارش بارماساده آرتقه چاقرملر ایله چیگنووی کوریله‌در. شونڭ اوچون «تاتارلر باشنڭ ایکی قاتلی ریاکسیه حکم سوره» دیب ایتورگه مجبور بولنه‌در.

تربیه وتعلیم گه دائر

اوتکان نومیرلرده، مین متمدن خلقلرنـڭ تربیه وتعلیم‌گه نیچوك اهمیت بیردیکلوینی هم‌زمانه پیدا-گوگلرینڭ حاضرگی اصول تعلیم وتربیه‌گه نیچوك قارادیقلرنی قصقه‌چه‌غنه یازمش ایدم.

ایندی آلارچه تربیه وتعلیم نیچوك بولورغه کیراك ایدیکنی بر آز بیان ایدوب، اوزمزنڭ تربیه وتعلیم ایچون نیشلادیکمزنی ده یازماقچی بولام.

قصقه‌غنه ایتکانده، تربیه وتعلیم، انسان‌بالطبع حر، قاعدسنه بنا ایدیله‌رك، انسانڭ طبیعی اولان حریتنه هیچ بـر تورلی تعرض ایتلماینچه، بیك ایرکونلیك اوزرینه بولورغه تیوشلی‌در.

بالانڭ‌طبیعی اولان قابلیتی‌ده بیـك طبیعی روشده اوز کوینچه‌گنه ترقی ایتدیریلورگه، بالا هیچ برنرسه برله‌کوچلانماینچه هم هیچ بر تورلی قاعده ونظام ایـله تحدید ایتلماینچه اوز تلاوی واوز اختیارینه قویوب تربیه ایدیلورگه کیرك.

مکتب مدرسه‌لرده‌گی خلفه ومدیرلر، معلم‌ومدرسلر هیچ برسی بالاغه خواجه یاکه باشلیق ایتماینچه، فقط بالانڭ بریولداشچی‌سی هم آنڭ خیرخواهلق معاونی کبوکنه اولوب، بالا اوز اوستندن هیچ برمأمور وناظر اولدیقنی حس ایتماینچه اوزینی بیك حر سیزارگه کیرك.

صوڭره علوم وفنون نظریغنه تعلیم ایدیلـوب معیشتدن براغایتلماینچه کوبرك عملی بولورغه، مکتب مدرسه، حبس خانه بولودن بیگراك، چن تورمشنی کورساته وتورمشقه اوبشستوا اعضالرن بیك حر هم تورمش ایله تمام آشنا، مستقل ایتوب حاضرلی تورغان بیر بولورغه کیرك.

تربیه وتعلیم شول روشچه بولغانده‌غنه انسانلار سعادتکه ایرشوب، چن راحتده قالاچقلار.

* * *

ایندی اوزمزگه کیلیبیك.

بز تربیه وتعلیم ایچون نیشلیمز؟ بزده‌کوبمو بومسئله‌گه اهمیت بیریله‌در؟ بزده‌ده شوشیلای چن تورمش کشیلری، حر، تورمش ایله آشنا مستقل وطن اوغللری یتوشدیرورگه طروشیلامی؟

بزنڭ مکتب مدرسه‌لرنی اصلاح ایتارگه دیگاچ تربیه وتعلیم‌نڭ شول جهتلرینه رعایه ایتوله‌می؟

یوق، ملڭ قات یوق.

بزنڭ تربیه وتعلیم ایشنه نادان ایتچیلر، نادان متعصب سیمانیلر، ایشمیلر مداخله ایتوب، خلقنی هلاکتکه طابا اوستراودن باشقه اش اشله‌نیلمیدر.

بزده، برمدرسه اصلاح ایدیلدی، دیب اعلان ایدیلسه، بار کبك اصلاح، ئلله نینده‌ای نظام وقاعده‌لر ایله شاکردلر، هرجهتدن تحدیدایدیلوب، جوان قورصاقلارنڭ جاهلانه کیفلرینه قل ایتیلودن. باشقه بر شی بولمیدر.

بزده‌گی ترتیب: آشاو، ایچو، یوقلاونی تحدید ایتلودن عبارت بوله‌در.

بزده حر تربیه، حر تعلیم، تربیه وتعلیمنڭ کوبرك عملی بولوچیلقلری بتونلای ایسکه‌ده‌کرمیلر: بزده تورمش‌نڭ علوم وفنون‌اوزرینه قرولدیقندن، مکتب مدرسه‌لر، تورمش‌ایله باغلو بولورغه‌تیوشلی ایدیکندن بتونلای خبر یوق.

ایشنه متمدن خلقلر اوزلرینی سعادت‌وراحتکه ایرشدیرور ایچون اشنی نیچوك توبدن باشلاب، آنڭ ایچون نه روشچه اجتهاد ایته‌لر.

اما بزنڭ نادان ایشمیلر وآنڭ تبعه‌سی سیمانیلر خلقنی هلاکتکه بدبختلیکه اوستریلر.

شبه‌سز آلار مقصودلرینه یته‌چك توگللر. هم آلارنڭ فکرلری کوندن‌کون‌خلق آراسندن کوتاریلوب، کولکو اورنینه‌غنه استعمال ایتیله باراد‌ر.

اما آلارن اشنڭ بر آز کیچگووینه سبب‌بولولری، آلارنی مطبوعاتکه کرتو کبی تنزلنی اختیارسز موجب ایته‌در. «معلم»

«معیشت—طورمش—حقنده»

معیشت‌که بز نیچك قاریمز؟

اوتکان نومرلرده دیدکمچه مترقی ملتلر معیشتکه بیك جدی وبیك چن قاریلر. معیشت‌که توشونمیچه هیچ برفائده‌لی آش قیلوب بولمی دیلر.

ئه، بز ایسه، شولوق معیشت‌که قرین کوز بله‌نگنه‌ده قارامیبز. قایدن اول قاراو، بلکه کوز صالغان، معیشتنی تنقید ایته باشلاغان کشیلرگه قارشی توشه‌بز. یاشلر، معیشت‌طورمش کورسه‌تور اوچون تیاتر یاصاسالر، حرام دیبز. بتورتورگه طریشه‌بز، صوغشه‌، صوغشه پریگؤور ساستاؤیت ایته‌بز. بره‌ر معلم طورمشدن آلوب یازلغان کتابلر آلوب تاراتسه، بز آنی «بو کتابدن بعینه مینم حالمنی یازغان. بوکتاب، مینم بله‌ن آصراو آراسنده‌غی یا فلان بله‌ن بولغان آشلرمنی یازغان» دیب‌بومعلمنی قودرتورغه کیره‌ك دیبز. هم قودرابز بونسی ئلی بولایغنه قاراو.

چنلاب ئه‌یتکانده بزده چن تاتار طورمشندن آلوب یازولغان نینده‌ی رساله‌لر بار؟ آلار نیچه‌وگنه؟ (آلارده ئلله نینده‌ی تقلیدلر وئلله نینده‌ی بلور بلمه‌س فلسفه‌لر بله‌ن توترلب بتکان توگلمی؟)

بزده قایسی مدرسه بارکه، آنده معیشت حقنده یازولغان رساله‌لر اوقورغه توصیه ایتولسون؟ نینده‌ی مدرسه‌لر بارکه، معیشت‌که کیره‌کلی، زمانه‌غه موافق فنلر اوقتولسون؟ توغریسی نینده‌این مدرسه بارکه، آنده حاضرگی زماننڭ، طورمشلرنڭ خلافینه اوستره‌مه‌گان کتابلر اوگره‌تولسن؟

مونه شولارنی اویلاب تورساك، چن کوکلدن حساب ایته باشلاساك بتونله‌ی امیدسزلنمی حالڭ یوق. شونڭ اوچون حاضرگی طورمش، حاضرگی باروشلرنڭ سویرالوون، بیگراکده آلدبز-ده‌غی قشنی، حسینیه کبك مادی جهتی تأمین ایتولگان، بارلق امیدلی مدرسه‌لر بزنڭ باشینه‌ده

غیر «مراد» بدبچیلرنـنڭ منـوب اولطرولرین وآلارنڭ، اصـلاح ایتولەسی اورنغـه، قاتی، پراغراممالر توزوب، شاگردلرنی قصارغه اجتهاد ایتولرن ایسابلی باشلاساڭ، قسقەسی ترقیبزنڭ کیریگه تابا بارغانن اویلاساڭ بتونلەیوك امیدسز-لنەسڭ، حتی اوز ملتڭ اچندن چغوب قاچاسڭ کیله باشلی.

مونه بزنڭ طورمش! مونه بزنڭ طورمشقه قاراش!
صوڭ اول طورمشنی کملر اوزگارتەچك؟

ك. بکر.

اصلاح مسئلەسی

٣٨نچی نومردن مابعد

اگر آدم بر حسیاتقه قل بولوب کیتسه، آنی بوندن قوتقاروی بیك چیتون، حتی ممکن دگلدر. بو سویلاندکلرنڭ حقیقت اولدغی، آز بـولسه‌ده آدمنڭ آناتومیه وپسیخالوغیەسی ایلەن آشنا او-لانلره، یاشرون اولماسه کیراك.

شول مکتبلردەگی شوندای نچار تربیەنڭ ثمره-سیدرکه، بزده تعدد زوجات ایلەن سؤ استعمـال، فحش، قوهٔ شهوانیه‌لرنڭ طلبلرینی غیرطبیعی اولان یوللر ایله ادأ قیلو، یاکه روسچه بر سوزایلەن ئەیتکانده، „Половой развратъ" بیك جایلمشدر.

بو شهوانی آزغنلق ایسه، آدمنڭ سلامتلـگی بتوینه وقوهٔ روحانیه‌لرینڭ تدنیگه کیتوینه برنچی سببدر. چونکه فن تلنده Сперма دیب آتالغان نرسەنڭ آدمنڭ سلامتلگی اوچون بیـك ظـور أهمیتی اولوب، کیرك سلامتلکنڭ وکیـرك اوزی Сперма نڭ آدمنڭ روحانی قوەلرینـڭ آلفـه کیتمکی، حتی آرتقه کیتمامکی اوچون ظور اهمیتی باردر. شونڭ اوچوندرکه، حاضر یاوروپا علماسی بر ملتنڭ عقللی واشلکلی اولمغینڭ درجەسی، شول ملتنڭ قوهٔ شهوانیەسی ایلەن فائدلنوینڭ آزلغی وآنلر ایلەن صاقلق‌اوزرنده اش قیلوینڭ نسبتنده اولدقنده متفقلر اولوب، یهودیلرنڭ بو قدر عقللی واشلکلی اولمقلرینه آنلرنڭ شوندی أشلرده بیك صاقلانوب أش قیلدقلری سبب اولـدقنی سویلادکلری کبی، مسلمانلرنڭ عموما وترکلرنڭ خصوصا بو قدر یالقاو، أشلکسز وعقلسز اولوب، آرتقه قالماقلرینه، عکسی‌سبب اولدقنی‌کورساتمکده درلر. هم بو سوزنڭ حق اولدغنده شبهه توتمـق ممکن دگلدر.

اگر بز همان بالالرمزنی، «شریعتده اویالویوق بو آه قوشقان أشلر» دیب شوشی طریقده تربیه قیله بارساق، مین، آنط ایتوب أیتامنکه، بو، تاتارلرنڭ دنیادن غائب بولولرینه (هم بیك تیز بر زمانده غائب بولولرینه) برنچی سبب‌بولەچقدر. شو-نڭ اوچون بو نرسەلرنی مکتبلرده اوقتمق، درس کتابلرنده یازمق مطلقاحرام وهیچ عفو اولنمـاسلق بر یازقدر. اگر بز، بالالرمزغه یخشی، توغـری تربیه بیراسمز وآنلرنی کشی ایتەسمز کلسه؛ اگر بز ملتمزنڭ عقللی، اشلکلی‌اولوب، ترقی ایتوینی تلاساڭ، بو نرسەلرنی درس کتابلرندن ومکتب پراغراممالرندن چغاروب طاشلارغه تیوشلیمز.

بونده قدر سویلادکلرمدن کورندکینه کوره، بزنڭ اصول جدیده ایلەن اوقتله طورغان، اصلاح قیلنغان مکتبلرمزده، مکتب اسمینه لایق‌اولمایوب، فائدەدن کوبراك ضرر، تربیه اورنینه تربیەسزلك بیردکدن، توبندن طامرینه قدراصلاحقه محتاجدر. بو مکتبلرنڭ بر کورگه آلورلق یری بولسه، اوله یگل یازو طانتوویدر. یوقسه بو مکتبلرنڭ ایسکی مکتبلردن أیتورلك هیچ آیرماسی یوقدر. بلکه بونی اوقغاچ بگا، «بز مکتبلرمزنڭ نچار اولدقنی سیندن باشقەده بلەمز، سین، بو مکتبلرنی یاراتما-ساڭ، بزگه نیچوك ایتوب، یخشیلاب‌یاصارغه‌کیراك ایدکنی کورگاز» دیرلر. البته‌بوطبیعی برسوزدر.

تنقید برلن‌گنه أش بتمی، یخشیسینی هم کورگازورگه تیوشلی.

اما بنمچه یڭی مکتب یاصاو شول قدر چیتون بر أشدرکه، بر کشینڭ‌گنه بوڭا قدرتی یتماس. شولایده بن اوز فکرمی سویلایه‌چکمن.

بنم فکرمچه، حاضر تاتارلرغه، دیندن کوبراك فن اوقتله تورغان روحانی واخراوی بولمقدن بیگراك دنیاوی بولغان مکتبلر وجودکه کیترورگه تیوشلیدر. بوندای مکتبنڭ پراغرامماسنی، البته‌بر غزیته مقاله‌سنده یازوب کورستو تیوشلیك هم‌ممکن توگلدر. پراغرامما یاصار اوچون مقتدر معلملردن مرکب کامیسیه‌لر، حتی اسیزدلر لازمدر. اما،بنمچه مکتب اوچون پراغراممادن بیگراك‌مقتدرمعلملرنڭ اهمیتی ضورراقدر. چونکه پراغرامما برکاغد اولدقدن، آنی معلمنڭ أستال اوستنده‌گنه یاتقروی احتمال بولدغی شکللی، مقتدر معلمنڭ پراغراممازده أشنی یخشی آلوب باروی ممکندر. شونڭ اوچون، حاضر تاتارلرغه ایڭ تیوشلی بولغان أش معلملر حاضرلامك اوچون بر «دارالمعلمین» آچمقدر. (دارالمعلمین‌لر حقنك توبانك خصوصی سوز بولاچق.)

حاضرگه ابتدائی مکتبلر حقنك بوقدر ایله‌ن کفایه‌لنوب، مقاله‌نڭ ایکنچی‌قسمنك مدرسه‌لر وآنلرنڭ اصلاحی خصوصنك سویلایه‌چکمن. «أفندی»

آخری‌بار.

خلق بایلغی هلا کتده!!...

حاضر اورنبورغك بیك مهم واقعه‌لر جریان ایتمکده‌در. مدرسهٔ حسینیه‌نڭ پاپوچیتلنی صاویت اعضاسی اولان برنیچه بای وبرنیچه موللا جیولشوب، مرحوم احمد بای‌نك قالدرمش برنیچه یوزمڭ صوملق مدرسه‌سینڭ صودباسینی‌ریشیت ایته‌لر. آره‌لرنك بو مدرسه‌نڭ استقبالینی‌توشونوب، چن خدمت‌ایتارگه طریشوچیلر آز. برسی نادان کوماچی؛ بتون مقصودی، شول مدرسه‌ده مدرس اولان اوزی کبگوك نادان بر موللانی اش باشنك قالدرو؛ ایکنچیسی باشی تیری وایت ایله ایسرگان بر میلیونیر؛ بتون مقصودی: Моему праву не препятствуй! تلاسه نیشلارم.

دخی بر ایکیسی شونلرنڭ ایه‌رچینی. آزماز قوللرندن اش کیلرلگراك آدملری ایسه (مثلا ذاکر رمییوف، عیسی میرزا ینه‌کییف وفاتح کریه‌وف کبیلر) چیتك بعضیسی، باری براش چقمی دیه قول سلته‌گان.

مدرسه‌نڭ صودباسن ریشیت ایته‌لر، لکن نیچك؟ ایسابلاگانده قورقودن باشده‌غی چاچلر آغاررلق. ایڭ اول، الیکی خلفه‌لر آراسنك ۋیبور یاصیلر؛ برسینڭ‌ده علمن واستعدادن تیکشرماینچه، مونسی مینم کیفکه اوخشامی؛ مونسینڭ نماز اوقوغانی کورلمادی، مونسی تاماکو تارتا، مونسی مارجاده فاتیرده طوردی دیب بره‌م بره‌م توزدررغه واورنلرینه اشدن چقغان مکه مجاورلرن وافیونچیلرنی طوترترغه ازرلنه‌لر. مثلا: موندی خبر ایشتله.

ایسکی عرب تلی معلمی بولوب، شاکردلرگه اوزن یاراتدرغان وعرب غزته‌لرنك‌گی مقاله‌لری برلن اوزینڭ عربچه یاخشوق بلگانلگی اثبات قیلنغان ذاکر القادری‌نی چغاررغه حاضرله‌نه‌لر. سببی ذاکر القادری‌نڭ مدیرلرگه برآز تاریلکه یالاماوی هم شاکردلر یاقلی بولوویدر. بوآدم اورنبورغك «متعصب دینچی» اسمن آلسه‌ده، بونی «دینسز» دیب چغاررغه تلیلر دیب ایشتله.

حاضرمدرسه‌گه؛ برمدرس ایتوب‌مشهوربدلچی‌مراد افندینی آلورغه تلیلر. خلق تلنده یورگان خبرلر درست بولسه، بو مجاور کرر ایچون برنیچه شرط قویغان. بو شرطلر: شاکرد میڭا برده قارشماسن، جیلان وجبه کیوب یورر، باشن طاقرآلدرر، مین برده مسئول بولمام، اوزم تلاسه‌م براوده عمرلك

مینی مدرسه‌دن قوا آلماس، ملڭ‌یارم صوم ژالونیه بیرلور کبیلردر. ئلیگی بای ومولالار بوڭا رضا بوا‌ورغه تلیلر.

نی دیگان سوز بو - برده مسئول بولمام؛ بونی أیتورگه بیك زور انصافسزلق کیراك بیت. اول افندی‌نڭ اوقتو اصولندن برده خبری یوقلغنی بیك اشانچلی ایتوب سویلیلر.

شاگردلرنڭ یاراتقان خلفه‌سی فیض‌الله خلفه‌نی قوارغه تلیلر ایمش. ئلیگی نادان میلیونیر یاننده یورگان خضرتلرده «مدرسه‌دگی بار بوزوقلق ناوقالر یعنی فنلر اوقتودن کیله دیگانلر.» ئلله مدرسه باشلقلری شول یولغه کرگانلرمی؟ مدرسه‌نی بیك ایسکیله‌تورگه طریشه‌لر. هرنی ٦٠ملڭ صوم اعانتنی بونلر فائده‌سز یولغه طوتارغه حاضرله‌نه‌لر. لکن بونلرینه عیبلی توگل. بونلر شول ایسکی نرسه‌لر برلن می چرتونی فائده دیب اعتقاد ایتوچیلر بیت.

اش منه قایده: صاویت‌نڭ آکلی‌راق بولغان چلینلری نی‌قاراب تیك کیف صفاده یوریلر؟ نیك بایاغیچه مدرسه‌نی خراب اینوگه قارشی پروتیست ایتمیلر؛ مدرسه اورنبورغ تیربچیسنکی توگل ایکان نیڭ آچق أیتمیلر؟ اورنبورغده خلق فائده‌سن کوزه‌توچی دیب صانالغان «وقت» غزته‌سی نیك بایلرغه ته‌ریلکه طوتوب آوز یوموب یاتا؟ هرکمنڭ خصوصی وسیمینی اشینه قاتناشورغه، کرکماگان یرگه باروب قصلورغه یاراتقان «چوکچ» نیك بونده «حقیقت دیگزی» بولمی؟

ایخ بایلر ته‌ریلکه‌سی تمنی صوڭ !!

منه بز باشلاب، بومدرسه حقنده طاوش کوتاره‌مز. مدرسه‌نی خراب ایته‌لر. غزته‌لرنڭ بو حقده سوز باشلاب خلق ملکینی بو بلالردن قوتقاروب مرحوم احمد بای‌نڭ روحن شادلاندرولرن زنهارلاب اوتنه‌مز بز.

«أیپسه‌لهم»

دنیاده نیندی کشی یوق دیسز !

دنیا بیت اول، آنده هر تورلی ذاتلر بار: بلگان بار، بلمگان بار، بلهم دیب یروچیلرده یوق توگل. مثلا علیم افندی بیك بلهم دی. اول ئه‌یته: بزده اشکه یارارلق مکتب، مدرسه یوق. خصوصا حاضرده مدرسه آتالغانلردن اخلاق‌وتربیه‌لی بالا جینشدرر، راحت سعادتکه ایرشدرر دیب أشانب بالا بیرردای برگنه بنابزده یوق.» دی. ئه‌نه اورنبورغده فلان ملا مدرسه‌سی بار بیت! دیساڭ: — آنڭ کبك اخلاق بوزغچ اورنبورغده پوتلف قاباقی‌ده بار — دی. صوڭ آلایسه، حسینیه، محمدیه فلان وفلان بار بیت دیساڭ: — آلارده نرسه بار؟ نی اوقتالر؟ دیندن نی بارده فندن نرسه بار؟ — دی. دیندن فقه درسلری، فندن تأریخ جغرافیه... بار دیساڭ: — نیندی تأریخ؟ نیندی جغرافیه؟ کم اثری؟ معلملری کملر؟ قایدااوقغانلر؟ نی بله‌لر؟ قایسی دارالفنون تمام ایتکانلر؟ یاخود نیندابن دارالمعلمیندن شهادة نامه‌لری بار؟ — دیب قسوب صورارغه توتونا. اسملرن ئه‌یتوب، کتابلرن کورساتب قاریمده، بارسنده یوقغه چغارا، بارسنده بیك أساسلی ایتدرب ردقیله. ریاضیات حقنده آغزده آچورمی. — آلارنڭ کشیلری تاتار عالمنده توماغان ئلی — دیبکنه قویا.

ئه، ذاکر آبزی بتونلای باشقه: اول موڭا قدر بولغان مدرسه‌لرنی ماقتاب بتره آلمی — بارده مکمل، بارده دین حامیلری ایدی — دی. — مونه اورنبورغده فلان حضرت، ترویسکیده فلان داملا، استرلیده فلان ایشان مدرسه‌سی بار — دیب صاناب کیته، توزوبکنه تور! آنکچه، بارده مکمل، بارده آخرة سعادتینه ایرشدره، (درستیده آخرةکا ایرشدره‌توگلمی؟) آکارغه، مدرسه‌لر یوق، دیساڭ: — أیی شول‌یوق: بورونغی یخشی مدرسه‌لر بتوب بارا، مونه فلان حضرت مدرسه‌سی بارایدی، فلان وفلان — دیب ایسکی، ئلله‌قایچان سونگان اوچاقلرنی صانارغه توتونا.

بولارنڭ آراسنده شاکر افندی بیك اوستا : اول اوزینه « آفتانومیه » دیب برنرسه تابوب آلغانده، شونڭ بلەن چوبالا. اول شول آفتانومیەسی بلەن لنەلنه. توراده : — مدرسەلرنی اوزبز اداره قیلورغه بولسون! اتفاق کیرەك! صوبرانیەنی بولای ایتیك، تگیلای ایتیك (اچندنگنه: مینی مفتی یاصیق!) دی. اول اوچ، دورت مرتبه اوزینڭ پلانلرنی تاراتا— مکتب مدرسەلرنی شوندی «نیلر» قولینه تابشرساق اش بته، خلق اوستنه نالوکلر صالساق آنچەده طابلا—دی.

مونه بو اوچ کشی مینم اچمدەاوطروب قارادیلر.

موندن اوچ یل مقدم، بر مدرسەده خلفه بولوب یاتقانده، مین ذاکر آبزینڭ فکرندن بر توتامن قالمی ایدم. حتی بعض وقتده : مدرسەلر بزنڭ انقراضغه (؟) باروینه، شاکردلرنڭ حضرتلرگه تل اوزاتو، آلارنڭ درس ئەیتودن دردلرن سوندرولرینه ، قایغرا وچنلابده خفالانه ایدم. اوتکان یلده من بوتونلای باشقه فکرگه توشدم:

مین شاکر افندینڭ پاکلوننیگی بولورغه حاضر ایدم. مکتب، مدرسەلر بزنڭ نچارلغن، آنده حقیقی دین درسلری بتکانلگن اوزمده اقرار ایتەباشلادم. آلارنی توزاتور اوچون، بر اتفاقغنه کیرەك دیوچی، بتون روسیه مسلمانلری بر جان بر تەن بولوب ، دوخوۆنی صابرانیەنی اصلاح ایتوب، مکتب، مدرسەلرنی آنڭ قارامقینه بیروب توزاتدرمکچی، ایدم . ایندی بو یل طاغن بوفکرم اوزگاردی. طاغن برحقیقة طابدم. حاضر مین علیم افندینڭ ئەیتکان سوزلرن بارسنده حق، بارسنده درست دی باشلادم .

شاکر افندینڭ ئەیتکان توبسز «چومان»لرندن جانم بیزه باشلادی. آنڭ دورت ایلاشینڭ بیش تورلی سویلەگانن کورگاچ وبتون تاتارنڭ اتفاقین اقتصاد، صنف کورەشلرن اوتکارمینچه وجودگەچقمیەچغن بلگاچ: شاکرنڭ «اتفاقغنه کیرەك» دیگان سوزینه «اتفاقغنه» کیرەك توگل «اتفاق» کیرەك ایکاندی باشلادم. اوتکان یلدەغی اتفاق حقنده سویلەگان سوزلرمنی نیندی آغز بلان ئەیتکانمنی ونیچك اویالمینچه سویلەگانمنی بلمی، آبدری باشلادم .

شونڭ اوچون مین ایندی آوزمنی زور آچورغه اویالا باشلادم ، مین اوزبزنڭ ئلله نیندی عالی بنالر صالورغه وآلارنی تربیه ایتو خیاللرینه فکرده بورتمیم. شونڭ اوچون حاضرگه مین تاتار قرنداشلریمه (شول هر نرسەدن صوڭ بوله تورغان «اتفاق» غه حاضرلنور اوچون) بالالرن ممکن قدر جیگلگنه آنا تلنده ابتدائی معلومات بیردروب، روسلرنڭ اورطه مکتبلرینه کرتورگه، آخرندن عالی مکتبلرندن فائدەلنورگه طرشرغه قوشامن. خلقنی شوشی یولغه صالور اوچون مدرسەدەگی «آڭلی» شاگردلرگه، اوزلرینڭ حالن، طورمشن هم مدرسەنڭ اچن، طشن ملت آتالرینه کورسەتورگه وآلارنڭ عمر قازاسندن باشقه برنرسەگەده آشماغانن آڭلاتورغه قوشامن هم شونی هر بر آڭلاغان شاگردنڭ بورچی دیب بلەمن. «قازاق»

ادبیات

کوك صیبر.

I

باشقه حیوانلر کبی اوشبو جهانده کوب صیبر
بار آغی، باردر قاراسی، اما بارمی کوك صیبر؟
بیلگلی ایندی صیبر هیچ آندی توسده بولمی اول
یوق، یوغن یوق بولسەده بزنڭ طرفده بولدی اول.
بار ایدی بزنڭ آولده قارطایوب بتکان ئەبی
بر اوزی، یالغز باشی بورطنده یوق بر آدمی
قارطی صاوچاقدوق عمر اینکان جاغملی برمەچی
بو ئەبینڭ شول ایدی تیك ایلاشی هم سردەشی
بر اولی بار، اول ده چیت جیرلرگه کیتکان، اشده اول
برده قایتالمی آولغه یازده کوزده قشده اول
آچ یالانغاچ توگل ایدی بو ئەبی تیك یاتسەده
خط یازا اوغلی صالا آزماز قزل، کوك آنچەده

بروقت کونلرده برکون خط یازا قارچق اولی
خط بله‌ن برگوك اوطز صوم آقچه صالغان برجولی
آقچه‌نی آلغاچ ئه‌بی کیتکان نیدندر «ئه‌تنه»گه
نی اوچوندر بلمیم ئلله جان ته‌ره‌زه قاقمه‌غه؟
قاقدم، صوقدم ئه‌چلدی،
ته‌نکه‌لری چه‌چلدی،
أنی چقدی اورمه‌گه،
قزی چقدی کورمه‌گه
أتن آلدم پچاقغه
قزن آلدم قوچاقغه
یوقله، مین بوواق سطرلرنی یازام اوبناب، بولای
ئه‌تنه دیگان سوزنی یازغاچ، جرلیسم کیلدی شولای
ایسکی بو طاقماق صبی وقتمدن کوب طاقماقلاغان
طاقماغم بولغانغه کوکلم دفترنده صاقلاغان
بر اوطورسام یالغزم شول دفترمنی آقتاروب
شول کیلوب چقدیدن یازدم قالماسون دیب طابنالوب
والله جاندای کوره‌م مین ایسکیلرنك جرلارن
کوکراگمده صاقلیم ئه‌یتورسك رسولنك طرناغن
جه مینم قایدن حکایه‌م؟ نیك آنی چینکه بورام؟
یوق؛ ضررسز؛ مین شولای یازغانچاغمدن جوتکوره‌م.

آخری بولور. ع. توقایف

اوبور قارچق.

آناسز آتاسز طوغان بیك کیك آوطدن «اوبور»
ئووی بورطی بولماغانغه بزنك اورمانده طورور
طوغری کیلگاننی یولنده هیچ آیامی اومورور
هر یرندن کوك چغارغانغه تیك اوبور قارچق بورور
بیك اوزاق یوردی یاراقسز؛ ایندی حاضر ئولدی اول
یاشین صوغب طونچقطردی، یاندروب ایتدی آنی کل
قورقماغز حاضر اوبوردن کیل طوطاش، براط، سگل
آل چیلاك طوطار جیلاك قورقمی ئورکمی جی چچك
ئولمسون کوکلك یابیلوب یابیغوب آق قش کبك
ره‌فلی، ئه‌فتر «اوبر» ئولدی. ئه‌یدن! آچلسون کوکل.

«مبین»

شرق، غرب عالمی

ترکیه سلطاننك خصوصی کاتبی (سکریتاری) عزت بك، مدینه‌گه فقیرلر ایچون آقچه‌سز بیك الوغ شیفاخانه (بالنیتسه) صالدرمش. بو بالنیتسه مدینه‌ده ایکنچی بالنیتسه.

بیروتده آمریقه میسیونیرلرینك تربیه‌سنده بولغان «مدرسهٔ کلیه»ده ٣، فرانسه میسیونیرلری طرفندن آچلمش «گیمنازیه»ده ١ تاتار شاکردی اوقوماقدن اولدقنی، آندغی مخبرمز یازا.

«بیرلین» شهرندن بولغان طبیبه خاتونلر اوزلرینه مخصوص بر جمعیت آچقانلر. حاضرگه ٢٠٠٠گه یقین اعضا یازلمش. بو «جمعیت» اشچی فقیره خاتونلر ایچون، آشخانه هم بر بالنیتسه آچمشدر.

اوتکان یلده آمریقه‌ده علم ومعارف بولنه ٣٥٤ میلیون فرانق، کتبخانه، موزه خانه وعلمی قوراللرغه ١٠٠ میلیون فرانق، دین اشلرینه ٤ میلیون فرانق صرف ایتامش.

بزنك تاتار عالمنده، علم وتربیه‌گه، کوبمه صرف ایتله ایکان؟

«بیرلین»ده بر طول بای خاتون، فقیره خاتون قزلر ایچون آقچه‌سز «بالنیتسه» صالدروب، ایبول ١٠نده رسما آچلمش.

استامبولنك تورلی مکتبلرنده ٢٧له‌ب، تاتار شاکردی اوقماقده.

فرانسه دارالفنونلرنده اوتکان قش ٣٢٦٤عدد قز تحصیلده اولنوب بونلرنك ١٢٦٥ عددی فرانسوز قزلاری اولوب قالغان ٩٩٩٩ عددی چیت مملکتلر ومختلف قوملرگه منسوبلردر. (شورا)

آمریقا ملیونیرلرندن قارناچی نام ذات اسقوچیاده بولغان ابتدائی مکتبلرگه دورت یوزملك، ادیمبورغ غلاسغو شهرلرینك دارالفنونلرینه ١٠،٠٠٠ انگلیز آلتونی اعانه ایتمش.

ترکیه احوالنه دائر.

نیچه یللر مثلی کورلمامش استبداد آستنده ایزولگان ترکیه مملکتی حاضر، یاقتی دنیا یوزینی کوررگه موفق بولدی.

حاضر، ترکیه مملکتی ده مشروطه لی، حر مملکت اولوب، ترکیه نك تورلی ملتدن عبارت خلقی، مملکتکه اوزلری خواجه اولدیلر. مملکتده عفو عمومی اعلان ایدیلوب، بر نیچه کشینك راحتی ایچون تاربولمه لرده چروب یاطا تورغان مکلرچه کشیلر آزاد ایتلدیلر. سلطاننی ماقتاودن باشقه بر سوز یازا آلمی تورغان غزیته لر، تللری، قلملری قزل قارا ایله پیچاتلانگان محررلر بغاو، چلبرلردن قتولوب مقصودلرینی تلاگانچه تعبیر ایتارگه مقتدر اولدیلر. نیچه یللر اونار ملیونلاب خلق آنچه سنی طالاب، یوزلرچه جاریه لر ایله راحتده یاتقان عزت،........پاشالار وآلارنك تبعه لرینی هر برسون اورنلارندن قووب تیوشلی جزالارنی بیرور، اوزلرینك راحتلری ایچون خلق خدمتچی سی اولان یاش قهرمانلرنی اوطرتا تورغان تورمه لرینه اوزلرینی اوطورطور ایچون، خلق حکمگه بیردی.

حاصل ترکیه مملکتی خلقنی چن راحت وسعادتکه ایرشدره تورغان، حر، عدالتلی بر مملکت بولدی.

بز ترکلرنی اوزلرینك بو کبی عالی مقصودلرینه ایرشو ایله صمیمانه تبریك ایلهرك، بوکبی عالی اشکه سبقت ایتکان خدمتلرندن طولایی چندن تشکر ایلهمز.

سلطاننك، مشروطیه نی یمین ایله تأکید ایتدیکنی ایشدوب، ترکیه خلقی، قارت تولکی بیوروقراتیه نك، علی شاه یولینه توتنووینه یول بیرماسلر دیب امید ایته مز.

بدلچیلر قهرمانی مراد افندی

نایومشیك دیگان ناچار اسمنی ایشوتمگان کشی یوقدر. ئلوك زمانلرده، باشقه براو ایچون یاللانوب صالداتقه کیتوچیلرگه بیرلگان بویمان آط ئه شه کیلك، اوصاللق، آدم توگللکنی آڭلاتادر.

بونایومشیکلر حاضرده بتکان. نچار اسمیگنه تللرده داستان بولوب قالغان. ئلی بتمگان بر نایومشکلر بولسه، بوده یاللانوب دنیا اشینه کیتو توگل، آخرت عبادتینه حجگه کینودر. بولارغه نایومشیك دیب روسچه اسم بیرلمی. بلکه عربچه دن آلنوب، تاتارچه بدلچی (به ده لچی) دیب أیتوله. بدلچیلر، کشی ایچون یاللانوب حجگه باروچیلردر.

نایومشیکلك نك شریعتمزده درست ایکانچیلگنده شبهه بولماسه ده، بدلچیلك شریعت قاشنده شبهه لی اشدر. یعنی دین اشی ایتوب کورساتیله تورغان بوعبادت سوداسینی دین آقلامیدر. یخشی زمانلرده بولمغان بو حج سوداسینی یوللارغه کیرکلی دلیللر، شریعتده تابلمیدر.

شاقتی کومارته آنچه کیتوره تورغان (بر بدل ۲۰۰ دن ۲۰۰۰ صومغه چه) بوکسب، کتابلرده ماقتاولی بولماسه ده، آنارغه کرشوچیلر بیك کوب تابولغان. حتی بدلچیلر دیگان برطائفه وجودکه کیلگان.

برطائفه نك خاص صفتلرن کورساتوب، هم شونی ماقتاب یا یمانلاب یازغان چاغنده، شول طائفه ده گی ایك بتون، ایك شه ب بولغان شخصلرنی آلونوب، شونگا قاراب حکم ایتله در. یوقسه اشنده کیمچیلکلی ضعیف فردلرگه بیرلگان حکم طائفه گه توشمیدر.

بوکون تلگه آلوب، اوقوچیلرنك عزیز مینوتلرن ئه رم ایتدرگان بدلچیلرنك "قهرمانی ایسه، حاضرگی زمانده شیخ مراد افندی الرمزی المکی المدنی المنزلوی حضرتلریدر.

اوزینك تعبیرنچه اصلی منزله مضافاتنده گی بر قریه دن اولوب، ایسکی زمان مدرسه لرینك برنده تحصیل

تمام ایتکاچ بخاراغه کیتمش، صوڭره اماملقغه‌جای توغری کیلمگاچ بلوش، طانش آرقاسنده وچالمه چاپان کوله‌گه‌سنده بر سیمز بدل نصیب بولوب خدا تقدیری و رزق سوقی ایله مکهٔ‌مکرمه‌گه توشمشدر. آشیسی آزو قلری، آنی مکه‌ده قالدروب دیبیردییف افندیلرنڭ حیلهٔ شرعیه ایله نیچه اون مڭلرگه صاتوب آلدقلری تکیه‌گه خواجه ایتمشدر.

حاجیلر فایده‌سینه دیب وقف ایتلگان بو تکیه مراد افندینی طویدروب طوررلق بولسه‌ده، اول قرن یاطوب آنیغنه آشامی. اوزینڭ اصل وطنی روسیه‌نیده بتونله‌ی طاشلامیدر. هر سنه دیارلك‌حج آلدندن قایتوب، کوب شهرلرده‌بایلرغه فاتحه بیرب بره‌ر مایلی بدل ئله‌کتروب کیتارگه موفق بولادر.

مراد افندینڭ بوش وقتنده فارسی‌عرب‌کتابلری مطالعه‌سندن حاصل ایتدیگی‌علمی، عربچه‌هم‌اوزینه بر تورلی اولسه‌ده تاتارچه قلمی، بایلرغه وآلارنڭ ایرته‌گی چایلرنده حاضر بولا تورغان خاص علماغه قارشی طاتلی تلی، کوب یوروب شوماروو‌ی، چالمه سی وریاضی هیئت بیره تورغان یاقاسز جبه‌وکولمك لری، دوست ایشلرنڭ یاشرن مجلسلرنده‌ده «عیب ایتمی» تورغان بولووی، آغر سفر مشقتلرن کوب کوتاررلك تازا بدنلی وپشی بولووی وغیرصفت لری آنی مع‌الاستحقاق بدلچیلر پیری‌ایتمشدر. بو قهرمان توغریسنده‌غی آز معلوماتمنیده اوقوچیلردن یاشروب قالماس ایچون آنی کوز آلدینه کیتروب بعض خاطره‌منی یازامن. اوزینڭ ماقتانوب ذکر ایتوینه بناءً مراد افندینڭ فکری آلطی بارماق مطالعه‌سی ایله آچلمشدر. (*)

بو گون کبی ایسمده: موندن ٤-٥یل مقدم مراد افندی بر مجلس مناسبتی‌ایله‌مدرسهٔ محمدیه‌گه کرگان ایدی.

بز یاش شاکردلر کمنی کورگان صوڭ؟ بر مشهور (؟) کشی دیب آنڭ تیره‌سینه‌ده جیولدق. فایده‌لی سوزلر ایشتوب قالیق دیب امیدلاندك. مصرده‌غی مجددلر توغروسنده سوز کیندی.

آوزینه قاراغان کشیلرنڭ تعجبینه قارشی مراد افندی:

«مصرنڭ یاش علماسنده دین یوق دین آلارنڭ تللرنده‌گنه. مونه دینی «المنار» مجله‌سی صاحبی رشید رضانڭ مجلسنده اوزم بولدم. دین بتدی دین بتدی‌دی، اوزی تماکو تارتوب اوطورا»

دیماسنمو؟ من اوزم تماکو استعمال ایتماسامده، بلکه استعمال ایتوچیلرنیده اول زمانده یاراتماسامده بو سوزنی اوخشاتمادم. شول سوزدن صوڭ بو مجلسده بزشاکردلر، «مشهور» مراد افندینڭ سوزن طڭلاودن بیگرك، اوزمزنڭ آنڭ توغریسنده‌غی اویلرمزنی سویلاشه باشلادق. هم بربرمزنڭ قولاغینه شپرطغنه سوزلر سویلاب کولشوب اولطردق.

اول یللر اوقوچیلرمزنڭ خاطرنده‌در.

احمدبای، غنی‌بای، نعمت‌الله حاجی ایسانلر. زین‌الله ایشان وعالم‌جان حضرتلرنڭ سوزلری برده بیرگه توشمی، دیبیردییف‌لرنڭ ایشمحمدی یاوشف‌لرنڭ ولی‌سی صاغ بولوب زکاتلرن اوقتو یولینه صرف ایته‌لر. بوزور کشیلرنڭ تأثیری ایله اورته قوللرده‌ده اوقو اشی بیك آلده توتولا حاصل کلام، اصول جدیده کامل کوتارلگان، بارابانی‌یا گڤراغان چاق ایدی. مونه شول وقتده مراد افندی دیگان کشی اصول جدیده‌نی یاقلاب «انصاف» اسملی بررساله نشر ایتدی. هم مدرسهٔ محمدیه‌نی وعالم‌جان حضرتنی ماقتاب شعرلر یازدی، حتی اول شعرلرنڭ برنیچه یولی طاشقه یازلوب‌مدرسهٔ محمدیه‌نڭ باشینه‌ده قویلغان. ع. اسحاق افندینڭ «انقراض» نام‌اثرنده ایسکه توشورلگان.

(*) شاعرگه الله رحمت ایتسون (آلتی بارمق نوش کمال) اهل جهان آیچره قنی) دیمش.

بورساله‌نی اوقوب انصافقه کیلوچی بولدیمی، یوقمی آنسی معلوم توگل. امـا اصول جدید بایلرینڭ واجب صدقه‌لری مرادافندی قولندکوبرك یالطرادی.

مدرسهٔ محمدیه وآنڭ ایاسن ماقتاوی ایلانده، مرادغه عالم جان حضرت آرقلی ملڭ یارم صوملق بدل ئله‌کدی.

اول وقتده، مراد افندی، طبیعی اصول جدید خلافندغی سیداشلرنی یاراتمی هم آلارغه تل وقلم ایله تیودن طارتنمی ایدی.

مونه، اوقتو اشی ایچون بغتسز، بویللرغه کیلدك. اصول جدیده ملیونچیلری وبات بولوب وارثلـری ایسه ماللرن اوقتو یولینه توگل، « دنیاغه چغو » یولینه‌غنه صرف ایته باشلادیلر؛ اصول جدیدچیلرنڭ نفوذی تورلی سببلر ایله‌ده کیمودی.

آلار اورنینه باشقه بر نفوذ کسب ایتدیلر. بو اوزگارولر بزنڭ قهرمانغه‌ده تأثیرسز قالمادی. اولد ییللر ایکنچی یاقدن ایسکاننی سیزوب قویرقنی بوردی. ئلوکد اصول جدید ومدرسهٔ محمدیه‌نی ماقتاغانندن توبه ایتوب آلارنی خورلارغه، آلارغه لعنت ایتکانن کورساتورگه لزوم کوردی.

سیداشفکه دوستلق قولن صوزب توبه‌سینـڭ صورتن «بیان الحق»ده نشر ایتدی. خلاصه‌سی شویله:

یارب! مدرسهٔ محمدیه واصول جدیدنی ماقتاب، تلمدن وکوڭلمدن نیلر صادر بولسه همه‌سندن توبه ایتدم قایتدم. آلارغه لعنت یاوسون.

بز مراد افندینڭ بواعلانی بوشقه کیتار دیب اویلامیبز. اول زمانه‌سن بلوب سوزسویلی تورغان کشی (یعرف من این یؤکل الکتف). بناءً علیه، اصـول قدیمچیلرنڭ سعی وغیرتی ایـله بدلچیلر قهرمانینه برسیمز بدل نصیب بولوردیب اوشانامز.

سعدی.

داخلی خبرلر:

تامبوف غوبیرناسی اماملرندن عبدالله افندی آدیقایف جنابلـری «الاصلاحنڭ» قوهٔ مادیه‌سنـی آرتدر وقصدی ایله ادارهمزگه (۵) صوم اعانه کوندر-گان. آچق فکرلی امام افندیگه چن کوڭلدن تشکر ایته‌مز.

حساب صوریلار.

۲۸۹ نومرولی قزان مخبرند، خوالین اویازی امام-لرندن ۳۶ امضا ایله، مدرسهٔ عالیه صالام، دیه یوق خیال آرتندن خلقنی آلداب یروچی هندی منهاجدن، حساب صوراب بر مقاله یازلمشدر.

مقاله‌ده، ۱۶۱۱۷ صوم آقچه‌دن، فقط ۸ملڭ صومی م. آقچورین قولند بولندقی هم منهاجنڭ ۲۹۵۲صوم مصارف توتدیغی بیـان ایدلوب، امامارنـڭ اوز طرفلرندن صایلانلغان کامیسیه‌گه، منهاجنـڭ حساب بیرووینی تریبووایت ایتکانلر. عکس حالد مراجعت ایدچك ییرلرگه، مراجعت ایدوب، منهاجنی توقتا-تاچقلرینی بیان ایتکانلر.

اداره: خوالین اویازی امامارینه بواش کوبدن کیره‌ك ایدی. بیك یاخشی ایتکانلر. فقط منهاجنڭ بولماس خیال آرتندن یروینه، شادلق دومبراسی قاغوب تاریلکه توتوچی یولدز غزیته‌سی بوگار نی ئه‌یتور ایکان؟.

معارف نظارتند آلشنو بوله ایمش دیگان خبرلر درست بولورغه اوخشیدر.

معارف نظارتند دیپارتامینت دیریکتوری اولان آدریانوف Адріяновъ نلڭ اورنون البته تاشلایا-چاغینی غزیته‌لر یازالار. هم اوچیبنوی اوکروغ پا-پوچیتللرینڭده آلشناچاقلرینی یازالار.

مسکاو دارالفنونه کرور ایچون حاضرگه بارسی ۱۵۰۰ پراشینیه‌بیرلوب، ۲۵۰سی باشقه دارالفنونلر-دن کوچارگه تلاوچیلر ایکان.

راستوف نادونودەریالنی مکتبلە ۳، کامیرچسکی‌ده بر، قزلار گیمنازیه‌سنده ۱، تاتار شاکردلری اوقیلار ایکان.

پیتربورغسکی غزیته‌نڭ یازوینه قاراغانده، سینادقه، روحانیلردن ۷۱، ماناخلردن ٤١، دارالفنونلرگه کرورگه صوراب عریضه بیرلگان.

سیبیریاده دوخاونی آکادیمیا.

عالی روحانی آبرازاۋانیه آلغان کشیلرنڭ آزلغی سببلی، سینود قاتنده اولان صاۋیت، سیبیریاگه دوخاونی آکادیمیه آچارغه پرویکت حاضرلیدر.

«اصلوۋا» غزیته‌سینڭ خبر بیروینه کوره آکادیمیاده ایناروديس تللریده اوقتلورغه اویلانا ایمش.

پرویکت بو کوزنی تمام بولوب، سینود اعضالرینڭ قارامقینه طابشریله‌چقدر.

سینودنڭ امری بوینچه، ۱۹۰۷نچی سنه‌ده تربیه‌سزلك سببلی یابلغان، «کیشینسکی» دوخاونی سیمیناریه‌سی بویل کوزدن آچیلاچقدر.

معارف نظارتینڭ آلدقی معلوماتلارغه کوره، عالی مکتبلرده «فاکولتینسکی پریدستاویتلی» «استارشینی» هم باشقه اسملرده بولغان استودینیچسکی آرغانیزاتسیه‌لرنڭ دوام ایتکانی معلوم بولغان. مکتب باشلقلریله، بوندی آرغانیزاتسیه‌لرنی، رسمی یاصارغه ممکن دیب بله‌لر ایکان.

شوڭار کوره معارف نظارتی، ۱۹۰۷نچی یلغی ۱۱ ایون پراویلالرینه بناءً، موندی آرغانیزاتسیه‌لر، زاکونغه موافق روشده حرکت ایتکانلگنه رسمینکه چغارغه یارادیغنی هم استودینتلرنڭ؛ استارستا، پریدستاویتل صایلاولرینڭ، ئلە زاکون بوینچه یاراغانلغی تمام قارالوب بتماگانلیکنی اعتبارغه آلوب عالی مکتب باشلقلرینه، موندی آرغانیزاتسیه‌لرگه رخصت بیرماسکه عرض ایتکان.

قزان خبرلری

قزان مدرسه‌لری اصلاح ایتوله

قزانده مدرسهٔ مرجانیه‌نیه‌نڭ، مدرسه ایچون بر قانون نامه‌سی باصلوب چقدی. قانون نامه، بوندن بر نیچه سنه مقدم «مدرسهٔ محمدیه» ده یازله‌رق شاگردلرنی قصارغه اویلانلغان قانوندن اقتباس ایدلوب، ئلە نیندای موژیف وده‌سپوتلردن مرکب هیئتلر، شاگردلرنی کیوم، آشاو، ایچو کبی نرسه‌لردن وحشیانه قصولارنی بیان ایتودن عبارت. ئه‌درس، معلم ومدرسه‌نڭ نظافتی کبی نرسه‌لردن بر سوزده یوق.

۲۰نچی ایيولده پروفیسسورسکی پیراولقده‌تورا تورغان بر معلمه‌نی (روس) توقیف ایتکانلر.

قزان دارالفنونینه، یلدغیچه‌عریضه‌لر آقرونغنه کیله‌لر.

حاضر طبیه شعبه‌سنه (میدیتسینسکی فاکولتیتکه) ۲۰۰ قدر عریضه بیرلگان فیزیکوماتیماتیچسکی فاکولتیتکه ۱٦۰قدر عریضه‌بولوب، شوندن بوزی طبیعیات شعبه‌سنه، آلتمشی ریاضیات شعبه‌سنه بیرلگان. ایستوریکو-فیلولاغیچسکی فاکولتیتکه یاکا عریضه‌لر برده بولماینچه، فقطاوّلگی شاگردلریگنه اولوب، آلارده ۷گنه عدددر.

اوتکان یلنی بو وقتلرده، دارالفنونده خصوصی بر حیات اثری اولوب، دارالفنون قاریدوری، عریضه بیرور ایچون کیلگان، یاش یگتلر وقزلار ایله طولی ایدی.

بو سنه آندی حیات اثرلری کورنماینچه بیك کوڭلسز، صغوق سیزوله‌در.

اوچیتلسکی اینستیتوت

بوسنه اوچیتلسکی اینستیتوت- عالی دارالمعلمین‌گه کرورایچون عریضه‌لر اوتکان یلغه قاراغانده

کوب آز. حاضر باری قدر عریضه بیرلگان.
مکتبکه مجموعسی یکرمی اوشا گرد قبول ایتوله‌چکدر.
اونکان سنه ٢٣٠ عریضه بیرلگان ایدی
بوسنه عریضه‌نڭ آزلوچیلغی، اینستیتوتنڭ پروغراماسینڭ بتونله‌ی ازگارتلوب، کرور ایچون کوب معلومات تریبوؤا ایتلوویدر.

اوفانڭ شهر اداره‌ی اوچیلشچنی صاؤیت تأسیس ایتارگه اویلاب قزان شهر اداره‌سینه، قزان‌نڭ‌غی اوچیلیشچنی میت طرفندن ابتدائی مکتبلرنی اداره ایتو توسنڭ نیندای بولسه‌ده بربر براؤیلا اشلانمادیمی هم شهر اداره‌سی طرفندن اوچیلیشچنی صاؤیتنڭ مدفی ایچون بیریله‌می؟ قازانانڭ یاردمینه محتاج اولونمی دیب مراجعت ایتکان.

اداره‌دن اخطار:

معلمه و معلملر ایچون.

معلمه ومعلملرگه اورنلاری هم معلم ومعلمه ازلاوچیلر ایچون مراجعت ایتارگه برده واسطه بولولق اورون بولماغانغه کوره، «الاصلاح» اداره‌سی شول خدمتنی اتنه آلوب، اورون ازلاوچیلرگه اورون تابارغه معلم ومعلمه ازله‌وچیلرگه معلم ومعلمه تابوب بیرور طروشاچقدر.

شونگا کوره هر ایکی طرف کرک خط وکرک تیلیغرام ایله «الاصلاح» غزته‌سی اداره‌سنه مراجعت ایده بلورلر.

فقط خبرلاشور ایچون پچطه مصارفی مراجعت ایدوچیلردن بولور.

اورون ازله‌وچی بر ایکی معلم‌نڭ حاضر اداره‌مزده آدرسلری بار.

متفرقه

آورولر عمنده

٣٨ نچی نومرده مابعد

مونه بز حاضر پارکده. مونڭ، تیگزگنه قاراب اوسترلگان آغاچلری، تیگزوب یاصالغان یوللری، نیقدر ماتور بولسه‌لرده، کوکلڭ طبیعی حسلر اورنینه، صنعی حسلرگنه اویاتورغه یاریلر. یش، یش یاندرولغان فانارلری نیقدر آستار ینڭ‌غی قارانغیلقغه غلبه ایتکان بولسه‌لرده، اوز اوستلرین قابلاب آلغان قارانغولقغه قارشی اقتدارسزلر، آنگا مغلوبلر.

موزیکا ئسترادی (موزیکا اوینالا طورغان بیر) بومغلوبیه‌دن زارلانغان شکللی همان شول موکلی کویی بله یاکغراوینڭ دوام ایته.

کاپلمیسترنڭ قولنڭ‌غی طایاقغه کوزلرمنی توبه‌ب قاریم. گویاکه اول، بولای آفرین، یالقاو سلکنمیچه ئیزره‌ك حرکت اینسه، باقچه‌نی یاکغراتقان بو موڭ اورنینه، یوره‌کنی قوّتلیره‌ك تیبدره طورغان شادلق حکم سورور ایدی.

بلکه مین یاکلشا طورغانمن: بو—آقصاق کشیلر، قان آزایا باشلاودن کوز توبلری کوگه‌ره باشلاغان دامالرنڭ قولاقلری شادلقنی یاتسونورلر ایدی. کشیلر، کشیلر، کشیلر، ئلله نیقدر کشیلر آرلی بیرلی یورونه‌لر. ئلله نرسه‌لرین جویالتقان شیکللی ازله‌نه‌لر: فرانت، آباقلرین شارکات ایتب، اوز اوزینه عجبله‌نب کیف صفا ازلی، قارت بوکره‌یگان بویلری، ضیغفله‌نگان حواسی بله‌ن جویالتقان یاشلیگین ازلی، آورو برنیچه ساعتلرگنه بولسه‌ده، اوز حالتن اونتب طورمقچی بولا.

مونڭ بزنڭ مسلمان آغای انیلرده بار. آلار کییملری بله‌ن «کافرلرگه» اوخشارغه قورقغان شکللی، یوروش وحرکتلری له‌نڭ، آلارغه اوخشامسقه طرشالر: طوریغنه یورمیچه، یلنڭ برباغندن ایکنچیسینه آووشب، قوللرینی مخصوص، غیورانه سلکب، کشینڭ کوزینه اوته چغارلق بوب، طوب طوغری قاراب، یاتراق کورونگان کشیلرنی شهادت بارماغی بله‌ن تورتب کورسه‌تب شاو کله‌لر.

مونڭ مسلمه قرداشلرده ار. آلار اوزلرینه بر برصنف تشکیل ایتب، بزدن، نی ایچوندر قاچب

يوريلر. شيطان، كوڭليمه ئلله نيندى وسوسه‌لر صالا: اى، سز، تاتار قزلرى، قايچاندن بيرلى كشى كوزينه كورنورگه قورقولق عيبلر اشلى باشلادڭز؛ ميندن نيك قورقاسز؟ نيك قاچاسز؟ مين بيت كشيگه ضرر اينه طورغان بر يرتقچ توگل! ديه‌سم كيله.

مونك كيزله‌و ايشانيننڭ قز قرداشيك بار: اول آورولرغه، روس دوالرى بله‌ن دوالانغانچى، كيزله‌و حضرتندنگنه اوشكرترگه كيكاش بيره. لكن اوزى نيكدر ژاننالرغه اوطرغه كيلگان. اى آبصطاقاى قرداشڭ حضرت، دعاسى بله‌ن بير كوكنى طوتا؛ توكروگى بله‌ن بتون نادان مريدلرنى صحتله‌ندره، نيك سين مونده كيلدڭ؟ نيك سين اوشكرونى اوطب، ژاننالرنى اختيار ايتدڭ؟ ديب صوريسم كيله.

خير، اول، جواب بيرمه‌س ايدى شول: اول، اوزى عورت بولغان شكللى، طاوشيك عورت وايرلرگه ايشتلووى بارامى بيت!

مونك خصوصى كشيلرده‌بار. آلارنى كورگاچ كوڭليمه، حاضر ايرانك بولب طورا طورغان واقعه‌لر كيله.

كوزلريمنى يومامده حنوق صوراب، شول يولده باشلرى كيسولگان فدائيلرنڭ ئولب ياتولرين كوره‌م. مونه، مونه حرية كونلرى طووا، اسلام مملكتلريندن بريك انقراض دن قوتولا ديب طورا طورغان بيرسيانليك كوزلريندن آقغان ياشلرنى كوره‌م. اوز استبدادين صاقلاب، خلق آنچه‌سينه توركوم، توركوم جاريه‌لر آسراو، حريملر طوتو ايچون، فدائيلر قانينه صوصاغان ايران بيوروقرتيه‌سى يوزين چتقان، آبدراغان، باشلاغان اشيننڭ موفقية بله‌ن بتووينه اوزين اشانمى باشلاغان ايتب كوره‌م.

فكرمنى آندن آلوب نيرژالرمه برآز طنچلق بيرمكچى بولام لكن بولدرالميم: ايران خريطه‌سيندن كورشيسينده‌گى عثمانلى خريطه‌سينه كوچوب، ماكيدونياده‌گى كنج ترلرنڭ حركتلرين اختيارسز اويلى باشليم، لكن آنده ئرلگان ئلله نيچه باتاليون عسكرنڭ ئلله نيقدر يل، فدائى، محب انسانية تركلر قانين توگه‌چه‌گن ژيلاب، بوراكلرم قالترى، بتون وجودمنى تتره‌و آلا. آلايده، اول ضعيفلكنى جيكب كوڭليمه‌مڭلر چه‌يللرن بيرلى استبداد آستينك چرگان بو قوملرنڭ، البته، برقت(*) راحت كونلرى كيله‌چك ايكانينى كيترب قووانا: بتون تيره‌مك‌گى نرسه‌لرنى اونوتام، بوواق، تويه‌ك كشيلر، آلارنڭ ۋاق تويه‌ك قايغولرن، بوژو.. ايتب طورا طورغان بيللر، بو — اوستنى قابلاغان قارانغولقلر مينم كوزمده دهشتلرين جوغالتالر، بروقت طاڭ آطب ياقتى بولوچيلغينه، قايغولر كيتب، كشينى آلدى طورغان شادلق اسلى نرسه كيلووينه اشانام.

أيده ايبك‌ش اويگه قايتيق مين آردم.

(آخرى بار) ميرنا‌ۋودسك. «داملا»

كچكنه فيليه‌تون

توغرى جوابلر:

اداره‌ده يالغزغنه اولطرسام، ايشكدن كوزن طوندرب، قزارنوب، بورتنوب بر كيگنه طاناولى، قالون ايرنلى، آچيق آوزلى مالاى كيلوب كرديده: نى حال... افندى! نى مالك بار؟ بو كونگى قزان مخبرن كوردكمى؟ اما قزق ايتدمك صوڭ اوزلرن...» ديدى.

مين — قايسيس؟... كوردم كورونك مونسيك شولوق ايسكى خبرلر ترجمه‌سندن عبارة ايكان ديب طاشلادم. آنا كارزينه يانده..

(*) بو مقاله تركيه‌ده مشروطيت اعلان قيلنمادن ئلك يازلغان.

— کورمادکزمنی آنداغی کچکنه فیلیه‌تونلغی سؤاللرنی؟ اما کیلشدرب بورلادمل صوك اوزلرن...

— کملرنی کیلشدردك؟.. ئلله آزراق باشکده بارمی؟

— یوقلا... ئه‌نـــــه تگی آزبرنك نیگراموتنی موحریرلرنی.

— نینلی نیگراموتنی موحریرطاغ. آلار نیشله‌گان؟

— أی! سینل شول... قایدا بیرئلی شول مخبرنی؟ اوزم اوقب کورسه‌تیم. قزان مخبن قولینه آلوب اوقورغه توتونه: —کچکنه فیلیه‌نون سؤاللر: انچی، قزانل قایسی غزیته‌نك یاروچیلاری... دیرژا ؤنسکی، چرك کول باقچلرنل یوریر؟—توشندکمی ایبلش؟ بو یازوچیلردان مرد: تگی قورصاقلرنك ... صوم آلوبل آ: یاط تورغن مالایلری... چرك کولدن باشلری ایتمی... الکنچی سؤال: قایسی غزیته‌نك محرری بیك نادان..نومرلردن... کیتمسکه طریشقان؟ — موندہ ایبده‌ش بایلر توشونماسن‌دی تورغاچ بنولای اوزگارتوب، نومرلر دیب، قزلر... قاتناشدرلی. خیر، برنی بر، اوز ایبلشلربز بارده مونی توته‌لر... تگی قرصاقارنك بیت اویلریل اینلی. پر الومنیدن کؤارتیرده آلوب قویغانلردی. بر سؤال شوگارده «نامیك» توشندکزمی؟ نچی مرتبه‌ تارتلاو...

— توشندوم!! خا، خا، خا، اوزکل أن اکانسك!

۳نچی سؤالنی اوقیل:— بوالندی بتون اداره‌لردہ باراش. مونسی عمومی تیبو ایدی، تیك سزدگنه یوق سز أتدنل یارلیلر شو» دی.

مینده:—درست بز بولغان بایلر توگل—دیم.

اول: دورتنچی سؤالنی اقوب:— مون اندی، بتون عالم بله «پیانی شپ» ورننده‌گی..

بیشنچی سؤالنی اوقوب: بله‌سك بیت ایبلش تاتار بایلرن، اشلر گل کیریگه کیته باشلاسه: «اوات گوریا»...

آلتنچیسن اوقیل: مونسی اینلی تگی اونبرنده بولغان تیاترچیلرغه... ئه‌تسه ئه‌یتمسه بیگره‌ك ایزدیلر... دیل: «خوش صاو بول!» دیب چغا باشلادی. مین:—توقتا ئلی ایبده‌ش!..

— نی بار ئلله اوچنی آلغان اوچون چای اچرمکچی بولاسکمی؟

— مینم آلارده نی اوچم بار مین سزنك کبك آلارغه مقاله‌لر کوته‌رب «آقچه بیرگز ئلی!» دیب یالنوب یورگانم یوق. سز اول: یازدرا، یازدرادرده آقچه‌ده بیرمی دیب زارلانه‌سز.

— گلاونی مونه شول، شول. شونك اوچونده مین آلارنی اوز قورالری بله‌ن پشردمل. اوستینه جیتماسه یول باشینه.... تیندن ٤٨تین آقچه‌لرنل سپردم. یاری بیت اول... بوکون برکیچ یلنورلق.

— صوك آلار نیچك آنی داپوسکات ایتکانلر؟ بیگره‌ك صربحی یازلغان بیت. شوگاده توشنمگانلرمی؟

— ای ایبلش! آلارنی اوز غزیته‌لرنل تله‌دك نیچك سوك. آلار بیت نی‌گراموتنیدنل خوژی. پاچتی اچتوموژنی اسکازات سافسیم نی‌گراموتنی... خصوصا حاضر اشلری بیك چووالچق.. غزیته‌لرن قارارغه توگل... غاده‌بوشامیلر. مین‌ئلی‌اوتکان‌نومرده‌ده‌بر آز اوچنی قایتارغان ایدم. آلارغه شوندی کشی قولل... خوش صاوبول! چای اچرمه‌دك آخریسی؟ بر کشیگه‌ده سویله‌مه! (چغوب کیتدی)

«صاند وغاچف»

ادارەدن جوابلر :

— ن . ف . افندیگە : شهیداللین‌نڭ بر قاداق «ملی» کانفیتکە آلدانوب، کالندارینە هـ . مقصودینڭ رسمن باصارغە وعدە بیروی حقندە یازغان قزقلی مقالەڭز حاضرگە باصلمیەچق . بر قاداق کانفیتکنە توگلدر ؛ تاغندە برەر نرسە باردر . هیچ بولمسە « زمان کالینداری»نڭ اعلانن « یولدز» غە بوش باصماقچی‌در. ملتچیلر آندی‌اشلردە «ۋزایمنی» بولالر .

— ع . ابراهیم افندینڭ ف . کریمفقە قارشی «بیان‌الحق» یازغان مقالەسندن کولوب یازوچیغە: تیمە جانم! دورتسی بیش تورلی سویلەمگاچ، آڭا مسلمان اتفاقچیلری دیبدە ئەیتمیلر بیت. بیك زور مسئلە. اوزلریدە زور کشیلر.

— ع . ك . افندیگە : خطکز یولقدی . کیلەسی نومردە باصلور .

اعلانلر

اورن ازلی بوخغالتیرلقغە یاکە کانتورشچیقلقغە. بوخغالتیرسکی کورسنی تمام ایتوب کوب تجربە کورگان. چیتکە کیتەرگەدە راضی. آدرس ادارەدە

«روسیە» استرخاوای شرکتی حاضردن

واطب صندریب اورلاولردن

استراخاوانیا قبول ایتەدر.

بولای استراخاولیە ایتکانك، منقولماللر اورلاونیغنە توگل، حتی اورلاو وقتندە بوزولووی ممکن دائرەلرنی وجوزلرنی‌دە تأمین ایتوب بولا.

س. پتربورغدە (Морская № 37)

پراوالینیەمزدە هر تورلی زایاولینیەلر قبول ایتلە واوسلاویەلر بلدرلە.

یاڭا کتاب سوداسی

قاپال شهرندە یاڭا آچلغن کتبخانەمزدە هر تورلی ابتدائی، رشدی مکتبلر اوچون درس کتابلری حکایە، رمان، تیاترو، شعر مجموعەلری.

بیك آرزان بهایلە ساتلمقدەدر.

آدرس Копалъ семирѣч. об. Ф. Садыкову

ایرلر گیمنازیەسدن شهادتنامە آلغان تاتارقزی

اورتا مکتبلر پراغرامەسی بلەن یاخود روس تلینگنە اوقترغە بالالر قبول ایتەدر.

تلەگان کشیلرنڭ اولرینەدە باروب اوقوتا . خط بلەن مراجعت ایتوگە: «الاصلاح» ادارەخانە سینە صفیە قولاحمیدۇا.

تنلری ضعیف یاخود اوقودە، آڭلاودە مشقت چیگە تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلریندە ضعیفلك حس ایتە طورغان هم نیرۋەلری ضعیفلەنگان، تیز کیفلری کیتە طورغان، تورلی یەشلك ظور کشیلر قوت کرتر ایچون یك موفق بولەن.

دوکتر گامیلانڭ گەماتاگەنی

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایتە.

هضم قوتلنە، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیرۋەلر کوەلەنە.

صاتولا هربر آپتیك وآپتیکرسکی مغازینلردە.

Гематогенъ Д-ра Гоммеля. البتە اشانگدە دیب آلڭز

Редакторъ-Издател В. Бахтіяровъ ناشر ومحرر: وفا بختیاروف тип. Бр. Каримовыхъ Казань.